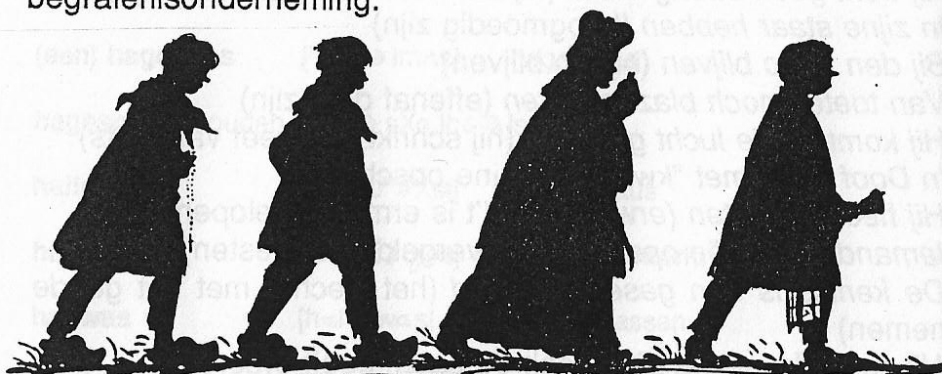

DESTIJD STERVEN EN BEGRAVEN WORDEN...

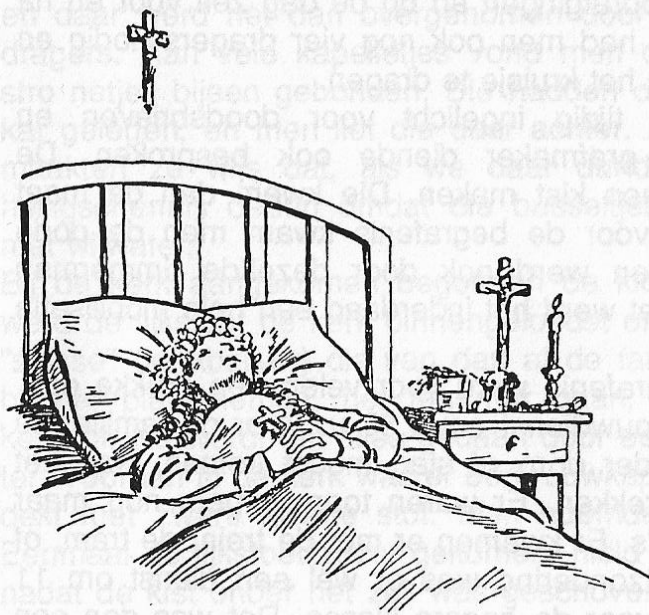
Een minder prettig onderwerp is ongetwijfeld praten over zeden en gebruiken in vroeger tijd bij ziekte, overlijden, en het begraven worden.

Waar het in mijn kindertijd op het platteland nog eerder een kerkelijke aangelegenheid was waar de kerkbedienaars en geburen nauw bij betrokken waren, lijkt het me nu meer een burgerlijk gebeuren omdat alles geregeld wordt door een begrafenisonderneming.

Wanneer iemand zwaar ziek werd of in stervensgevaar verkeerde, werd door iemand uit de geburen de pastoor gehaald voor de "berechting" (of "bediening"). Reeds dan begon het werk voor de koster. Eerst werd de beeklok geluid ("getrokken" heette dat) om de mensen die dat hoorden aan te zetten om mee te bidden voor de zieke. De beeklok of bedeklok was hetzelfde klokje dat driemaal daags werd geluid voor het "Angelus" of "Engel des Heren". Even daarna kwamen er dan uit de kerk de gebuur met de lantaarn, de misdienaar met de bel, de koster met wijwatervat en kwispel, en tenslotte de priester met het H. Sacrament (Communie). Bij het horen van de bel kwamen de mensen buiten en knielden om het H.S. te groeten. Wanneer ze gezien hadden welke richting het uitging en wie de lantaarn droeg, werden gissingen gemaakt : "Wie zou het zijn ?" De mensen op het veld, die de beeklok of de bel hoorden, zegden wel eens oneerbiedig tegen elkaar : "de

pastoor gaat er weer een zijn ijzers aftrekken". Het gebeurde wel eens meer dat de zieke na de bediening er terug bovenop kwam, en lang nadien weer eens ziek werd en dan voor de tweede maal het H. Oliesel mocht ontvangen. Wanneer het voor de zieke dan toch verkeerd afliep werden het drukke dagen voor familie en geburen van de overledene. Op elke wijk of gehucht was er wel een wat oudere persoon vertrouwd met zulke zaken, en die regelde dan in overleg met de familie en de geburen, **wat** er moest gebeuren en **wie** er moest meehelpen bij de voorbereiding en met de begrafenis zelf. Dit werd een hele mobilisatie. Ieder kreeg zijn taak toege-

wezen. Zohaast mogelijk moest de dode "gelijkt" of "afgelegd" worden. Die werd dan gewassen, zo nodig geschoren of de haren opgemaakt, een lijkkleed aangedaan en opgebaard, hetzij in de slaapkamer of in de voorkamer of beste kamer tot bij de

begrafenis, gewoonlijk drie dagen nadien. Men moest immers drie rozenkransen gehad hebben eer men begraven werd. Er werd in de kerk een kruis gehaald en dat werd gedurende die tussentijd tegen of naast de voordeur gezet. Ook hield men die dagen aan de straatkant de slagvensters dicht. Twee naaste familieleden gingen naar het gemeentehuis aangifte doen van overlijden. Een afspraak diende gemaakt met de pastoor om dag en uur van de begrafenis te bepalen. Twee al

grotere kinderen werden aangeduid om dit in de buurt of wijk van huis tot huis te gaan meedelen, tevens ook dag en uur van de rozenkrans (nu gebedswake genoemd en beperkt tot de vooravond van de begrafenis). Twee personen werden aangeduid om voor te bidden. Dat bidden gebeurde 's avonds, dikwijls in de kerk, maar ook wel veel in het huis van de afgestorvene, als dat in een verder afgelegen wijk of op de gehuchten was.

Om de familieleden die veraf of in een ander dorp woonden te verwittigen werden dan weer anderen aangeduid : dat werden dan "lijkbidder". Drie mannen luidden de klokken alle dagen die de begrafenis voorafgingen en op de dag zelf voor en na de mis. Op die dag had men ook nog vier dragers nodig en een jonge knaap om het kruisje te dragen.

De drukker moest tijdig ingelicht voor doodsbrieven en doodsprentjes. De grafmaker diende ook besproken. De timmerman moest een kist maken. Die kwam dan de maat nemen. 's Avonds voor de begrafenis kwam men de dode "kisten". Het kruisken werd ook door dezelfde timmerman gemaakt. Zoals u ziet werd het inderdaad een hele mobilisatie onder de burens.

De dag van de begrafenis werd voor velen een drukke dag. Meestal begon de rouwdienst om 9.30 u. Voor de familie die van ver uit een ander dorp of stad moest komen, was het soms al vroeg vertrekken. Er waren toen immers nog maar weinig of geen auto's. Er kwamen er met de trein, de tram, of zelfs te voet. Bij uitzondering was er wel een dienst om 11 uur, maar dat was voor de hogere klasse. Dat was dan een mis met "drie Heren". Natuurlijk moest daar ook meer voor betaald worden.

De familie vergaderde aan het sterfhuis. De kist was op een draagberrie geplaatst, en men kreeg nog gelegenheid tot groeten tot de pastoor het lijk kwam "uithalen". Dan vertrok de lijkstoet met voorop het kruis, de priester, de dragers met de kist, de jongen met het kruisje, en dan de familie in volgorde volgens de graad van verwantschap, twee aan twee. De

vrouwen gingen links, de mannen rechts. Een lange sliert begaf zich dan in de richting van de kerk. Een paar geburen bleven ter plaatse om op te ruimen en alles klaar te zetten voor de koffietafel na de begrafenis. Die koffietafel bestond uit gewoon brood met kaas. Het snijden van het brood en de kaas gebeurde meestal door dezelfde persoon. Het vergde immers enige vaardigheid om de sneden ongeveer even dik af te snijden met een speciaal groot broodmes.

Wanneer het sterfhuis veraf of op de gehuchten gelegen was, bracht men het lijk met een kar en paard tot op een vaste plaats, meestal een kapelletje, het dichtst bij de kerk gelegen, en daar werd het dan overgenomen door de priester en de dragers. Aan vele kapelletjes vond men dan ook busseltjes stro netjes bijeen gebonden. Die hadden onder de kist op de kar gelegen, en men liet die daar achter. Aan ons, kinderen, maakten ze wijs dat, als we daar durfden aankomen, wij heiligschennis deden omdat die busseltjes besproeid waren met wijwater.

Bij de kerk aangekomen begonnen de klokken te luiden en werd de lijkstoet de kerk binnengeloodst onder leiding van de "suisse" (kerkbaljuw) die van dan af de familie zou voorgaan bij het plaatsnemen, het ten-offer gaan, en later naar het kerkhof. Nu wordt dat alles gedaan door een ceremoniemeester. Vooraan in de kerk was er een rouwkapel opgesteld, overdekt met zware zwarte stof. Men noemde dat de "lijkbaar". Eenmaal de lijkstoet zover gekomen, hield men even halt. En nadat de kist onder het zeil was geschoven en het voorhangsel dicht, ging de familie plaatsnemen. Niet zoals nu op de eerste rijen stoelen, maar op de eerste stoel van elke rij aan beide kanten van de middengang. Daar ze nog allen in een dubbele rij in de middengang stonden te wachten, moesten ze maar een stap links of rechts zetten om plaats te nemen. Bij grote families was die eerste stoel, vanuit de middengang gezien, bezet over bijna de gehele lengte van de kerk.

De mis had ongeveer hetzelfde verloop als nu, met dit verschil: de gebeden en gezangen waren allemaal in 't latijn. Het

ten offer gaan was ook wel iets anders. Daar men helemaal rond de lijkbaar ging, kwam eerst de linkerkant, daarna de rechterkant aan de beurt om niet tegen elkaar aan te lopen. De naaste familie kreeg dan nog een brandend kaarsje in de hand als ze bij de lijkbaar aankwamen. Eenmaal rondgegaan werd dit aan de andere kant weer afgenomen.

Na de mis ging het dan weer in volgorde achter de kist naar het kerkhof, dat toen nog rond de kerk was gelegen. Eenmaal de kist in het graf neergelaten, leidde de suisse de familie rond het graf om nog een laatste maal te groeten, en dan weer de kerk binnen om de kruisweg te volgen.

Nadien was het koffietafel voor de familie.

De burens die op een of andere wijze meegeholpen hadden als luiers, dragers, enz., kortom al die gemobiliseerd waren, werden uitgenodigd om 's avonds op de koffie (ook weer met brood en kaas) te komen.

F.V.E.

*Traagzaam trekt en rolt de wagen
door de stille straten toen
En 't is wenen en 't is klagen
dat ze binst de wijte doen
Stap voor stap zo gaan de peerden
traagzaam treurig stille en stom
en ze kijken of 't hun deerde
dikwijls naar hun meester om*

(uit : Kerkhofblommen, van Guido Gezelle)

